

Framstegens vinnare och förlorare:

Möjligheter till politiskt
stöd för en rättvis
grön omställning

Hilma Salonen

Innehåll

Sammanfattning	3
Bakgrund: Hinder för en rättvis grön omställning	5
Policyrekommendationer för olika problem	6
Om den här publikationen	11

Sammanfattning

De allt snabbare effekterna av klimatförändringarna, behovet av att anpassa sig till förändrade ekonomiska och politiska realiteter och den senaste energikrisen har gjort den gröna omställningen till något som de flesta nordiska medborgare anser vara nödvändig. Eftersom produktionen av förnybar energi till sin natur är mer decentraliserad än förbrukningen av fossila bränslen eller kärnkraftproduktion, har den en stor inverkan på landskap och markanvändning, vilket placerar de nordiska landsbygdsregionerna i täten för att uppnå den gröna omställningen. Det finns dock redan tecken på att omställningsprocessen kommer att behandla stads- och landsbygdsregioner olika och lämna regioner som redan är marginaliserade ännu mer på efterkälken. Nya opinionsundersökningar visar att människor som bor på landsbygden också känner av detta. Som ett resultat av detta är det svårt för oss att genomföra rättvisa gröna omställningar, vilket i sin tur äventyrar arbetet med att uppnå klimatmålen (t.ex. Rodríguez-Pose & Bartalucci 2023; Tapia et al. 2023; Ovaska & Vihinen 2020).

Hur kan vi säkerställa en mer rättvis grön omställning på landsbygden? Denna policy brief är baserad på fallstudier i projektet Just Green Transition in rural areas: local benefits from value creation, som undersökte vilken typ av fördelar som skulle uppstå genom åtgärder för grön omställning i den direkta påverkanszonen för nya energiprojekt. Fallstudierna genomfördes i tre nordiska länder och på sex platser: i Norra Österbotten och Norra Mellersta Finland som omfattade vindkraft och markanvändningsplanering; i Nord-Fron och Nord-Odal i Norge som omfattade både vindkraft och strategiskt hållbarhetsarbete; och i Skive och Bornholm i Danmark som omfattade en hybridmix av förnybara energikällor i samband med utveckling av en industripark.

Resultaten visar hur viktigt det är att ta hänsyn till lokala behov och framför allt att involvera samhället i planeringen och genomförandet av gröna energiomställningar redan från början. Om nya gröna energiprojekt alltid ägdes av lokala eller regionala kooperativ och producerade energi främst för lokal användning skulle det naturligtvis inte vara så svårt att få människor att känna ett ägarskap för dessa projekt. Detta är dock ofta inte ett realistiskt alternativ. Ett projekt som den kommunalt initierade gröna industriparken GreenLab i Skive, som sedan starten har blivit en typ av framstående exempel för liknande landsbygdsregioner att följa,

är svårt att kopiera utan betydande offentliga investeringar. Finns det något sätt att skapa mer handlingsutrymme för lokala initiativ, även i kommuner utan betydande resurser?

Rekommendationerna i denna policy brief strävar efter att besvara denna fråga och lösa typiska problem kopplade till gröna energiprojekt samt att främja en känsla av rättvisa förankrad i lokala realiteter. Rekommendationerna föreslår:

- att betona tidigt engagemang och transparent kommunikation, samt att endast främja realistiska visioner för att kartlägga alla möjliga effekter av ett nytt energiprojekt och göra engagemanget i lokalsamhällena mer genuint;
- för kommuner att hjälpa till att upprätta gemensamma förhandlingsbord och främja informationsutbyte mellan offentliga aktörer som ett sätt att diversifiera kompensationssystem och pressa energibolagen för mer inkluderande tillvägagångssätt;
- att hitta sätt att synliggöra även icke-monetära, icke-kvantifierbara fördelar med gröna omställningar, såsom socialt välbefinnande och kommunal attraktionskraft;
- att upptäcka och utnyttja landsbygdskommunernas mindre storlek och utnyttja potentialen hos redan aktiva medborgarrörelser, möjliga småskaliga projekt och mer flexibla sätt att hantera offentliga angelägenheter.

Policy briefen avslutas med att konstatera att landsbygdsområdena i de nordiska länderna står inför flera parallella, sammanhängande omställningar och relaterade utmaningar: den gröna omställningen, den digitala omställningen och anpassningen till befolkningsminskning och brist på arbetskraft, för att nämna några. I denna situation är det viktigt att komma ihåg samarbete över sektorer och politiska gränser för att anpassa resurser och rikta in sig på hela spektrumet av aktörer och intressenter som påverkas av den gröna omställningen.

Slutligen måste vi se över vad rättvisa innebär i kontexten av den gröna omställningen på landsbygden. Endast vissa aspekter av detta beaktas i de nuvarande bestämmelserna och konsekvensbedömningsprocesserna. När vi accepterar detta och öppnar upp processerna kring nya energiprojekt kanske vi märker att huvudstadsregionerna bör komma ikapp landsbygdsregionerna, inte tvärtom.

Bakgrund: Hinder för en rättvis grön omställning

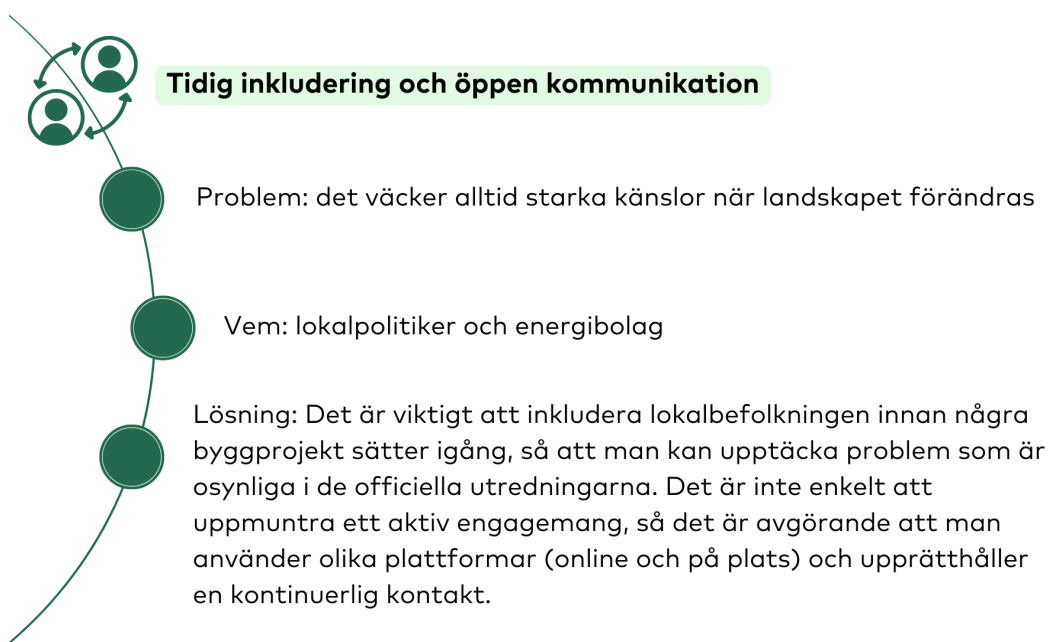
De flesta fall som diskuteras handlar om gröna energiprojekt som förlitar sig på intensiv markanvändning och stora förändringar i landskapet – nämligen vindkraftsparker. Därmed fokuserade de flesta diskussionerna på hur begreppet rättvisa ska förstås i en situation där omställningens konsekvenser är mångsidiga och ofta indirekta. Lagstiftningen i Norden har tydliga regler för hur man utvärderar konsekvenser och bestämmer ersättningar för dem. Men man förlitar sig ofta bara på ekonomisk ersättning till markägarna i den zon som påverkas direkt av energiprojektet. Utöver fastighetsskatten kan det finnas andra fördelar för närområdet, som att en ny idrottsanläggning byggs i byn. Den sortens förmåner kan ofta likna allmosor. Om vi dessutom har en situation där ett grönt energiprojekt börjar med väldigt optimistiska men diffusa scenarier för exempelvis nya arbetstillfällen eller hur den lokala ekonomin ska påverkas så riskerar den följande besvikelsen att sätta stopp för den sociala acceptansen för alla projekt som rör förnybar energi i framtiden. Andra hinder gäller mer abstrakta målsättningar, som oro för miljön eller klimatåtgärder, vilket är mer konkret och relevant för den lokala upplevelsen. Sammanfattningsvis bör processer som involverar nya energiinstallationer utformas för att minska misstron, så att lokala resurser inte måste bära upp hela landets ambitioner.

Policyrekommendationer för olika problem

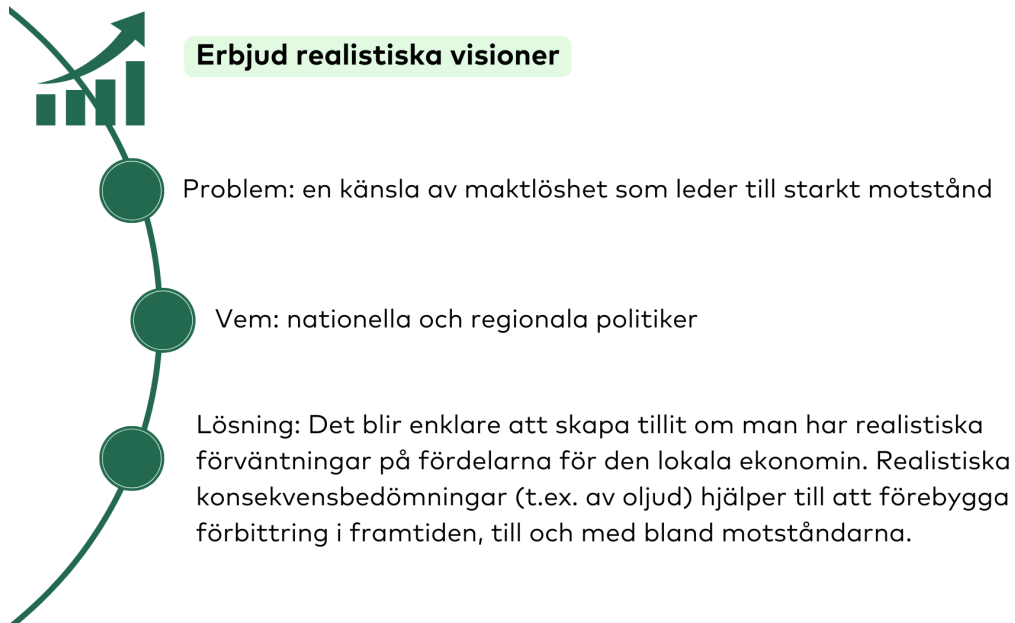
1. Planeringsprocesser

På det första planeringsstadiet kan lokala politiker och kommersiella aktörer med ett intresse av området inleda en kommunikationsprocess redan innan några avtal har slutits. Det är en åtgärd som engagerar lokalsamhället, markägare och föreningar, men man kan också nå fler aktiva medborgare och forskare via plattformar online.

2. Kommunikationsprocesser

När en plan och en konsekvensbedömning finns på plats är det viktigt att kommunicera dem på ett så realistiskt sätt som möjligt – både när det gäller positiva och negativa delar. Detta bör engagera både människor som bor i den bredare zonen som påverkas av det nya projektet, de som flyttar dit samt lokala företag.

3. Avtalsprocesser

Innan man börjar diskutera några avtal mellan kommuner, markägare och energibolag kan kommunerna fungera som brobyggare mellan markägare eller andra kommuner genom att granska avtal och diskutera hur man kan få en bättre bild av vilken totalpåverkan nya energiprojekt får på lokalsamhället. Här är det främst kommunala tjänstemän och markägare som är inblandade.

Gemensamma förhandlingsbord och samarbete kring avtal som ett sätt att diversifiera ersättningsprogram

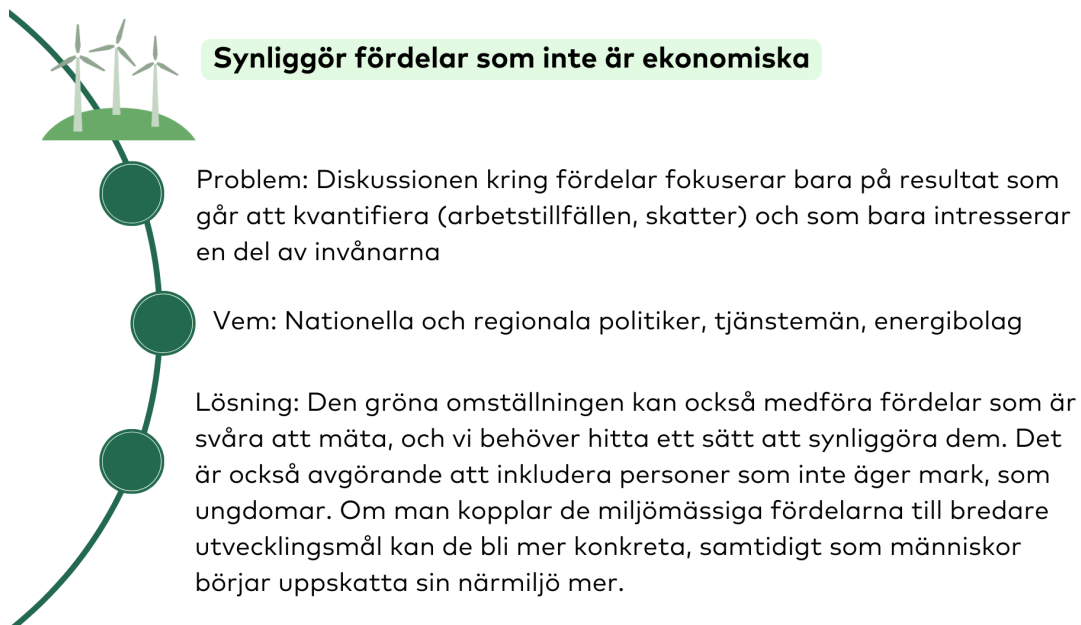
Problem: Direkta ekonomiska ersättningar är splittrande och kan framstå som mutor

Vem: Regionala politiker och kommunala tjänstemän

Lösning: Markägare kan gå igenom avtal tillsammans för att förhandla om villkoren för ersättning innan den exakta platsen bestäms, vilket garanterar opartiskhet. Kommuner kan dela med sig av information för att ha större chans att få energibolagen att erbjuda mer omfattande ersättningsprogram eller strategier för att utveckla samhället.

4. Granskningsprocesser efter byggandet

När det har gått en tid, och det är möjligt att utvärdera om det nya energiprojektets förväntade fördelar för lokalsamhället förverkligades, kan forskare och lokalpolitiker som är inblandade i processen tänka på ett mer kreativt och inkluderande sätt för att identifiera och synliggöra de möjliga fördelar som den gröna omställningen kan skapa för lokalsamhället. Då kan man inkludera de fördelarna på ett bättre sätt i planeringsprocesserna inför kommande energiprojekt. Detta är viktigt för alla som bor i området.

5. Hela den gröna omställningsprocessen

När de nordiska länderna försöker hitta nya sätt att skynda på den gröna omställningen för att uppnå sina klimatmål samtidigt som man stöttar landsbygdens utveckling med alltmer platsbaserade metoder är det avgörande att politiker på riksnivå överväger de redan befintliga initiativen och åtgärderna i dessa regioner och inte bortser från dem för att de är småskaliga. Detta rör alla Nordens invånare.

Erkänn landsbygdens möjligheter och små aktörers potential

Problem: Omställningsåtgärder som behandlar landsbygdens aktörer som passiva mottagare och har svårt att få med dem på tåget

Vem: Nationella och lokala politiker

Lösning: Identifiera befintliga medborgargrupper, initiativ och motiv i lokalområdet och samarbeta med dem. Utforska småskaliga gröna projekt för att minimera motståndet och skapa en känsla av gemenskap. Dra nytta av mindre kommuners flexibilitet, direkta kontakter och snabbare processer för att utforska bredare möjligheter att planera nya energiprojekt.

Om den här publikationen

Framstegens vinnare och förlorare: Möjligheter till politiskt stöd för en rättvis grön omställning

Det här policysammandraget är baserat på fallstudier i rapporten "[Can local value creation induce a sense of justice during green transitions? A study of six rural areas in Denmark, Finland, and Norway](#)"

Hilma Salonen

Det här policysammandraget skrevs som en del av temat [Grön och inkluderande landsbygdsutveckling \(2021-2024\)](#), som var en del av Nordiska ministerrådets samarbetsprogram för regional utveckling och planering 2021-2024.

Nordregio policy brief 2025:12

ISSN: 2001-3876

DOI: 10.6027/PB2025:12.2001-3876

© Nordregio 2025

Kommunikation och layout: Miia Itänen